Funcţia referenţială a limbajului ideologic în spaţiul politic românesc

Petru Ioan MARIAN
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava

Résumé : Dans la plupart des interprétations, l'idéologie dominante d'une société semble s'insinuer dans la conscience des individus avec une certaine facilité. Dans notre étude, nous voudrions apprendre quelles sont les caractéristiques fondamentales du discours idéologique garantissant le succès du processus, traits que nous chercherons au niveau des fonctions du langage. Nous nous proposons d'illustrer la concrétisation des fonctions du langage idéologique dans l'espace politique roumain.
Mots clés : *Idéologie, discours politique, fonctions du langage.*

Limbajul este o resursă disputată a societăţii şi un factor decisiv al structurării realităţii. Vecinătatea limbii cu puterea, cu acele situaţii în care se tranzacţionează semnele puterii sau se negociază relaţiile de autoritate între indivizi sau grupuri de indivizi, lasă urme asupra structurilor limbii. Controlarea resurselor lingvistice ale unei comunităţi poate garanta câştigarea consensului majorităţii faţă de proiectul de societate dominant. În termeni marxişti, abordarea noastră este un studiu al suprastructurii societăţii (limba) în raport cu baza socioeconomică (relaţiile de producţie şi, implicit, de putere), legătura dintre cele două niveluri fiind asigurată de ideologie. Prin urmare, cercetarea noastră este, în primul rând, o analiză din perspectivă lingvistică a ideologiei.

Situat în descendenţa teoriilor marxiste, Ernesto Laclau schiţează o definiţie a discursului ideologic, pe care îl plasează în subordinea puterii: „Ideologicul ar consta în acele forme discursive prin care o societate încearcă să se construiască pe sine pe baza unei închideri, fixări a înţelesurilor, a nerecunoaşterii jocului infinit al diferenţelor. Ideologia ar fi voinţa de totalitate a oricărui discurs totalizant." [Laclau, 1991:24-27] Slavoj Žižek îşi exprimă neîncrederea în legătură cu existenţa unui discurs *alb* din punct de vedere ideologic, „*nivelul zero* al ideologiei este (greşita) percepţie a formaţiilor discursive ca un fapt în afara discursului (…) pentru analiza discursului chiar noţiunea de acces la o realitate neinfluenţată de nici o retorică discursivă sau legături cu puterea este ideologică." [Žižek, 1994:1-34] Amintim şi teoria argumentaţiei aparţinând lui Oswald Ducrot [Ducrot, Anscombre, 1983], a cărui teză este că nu se poate delimita clar între nivelele descriptive şi cele argumentative ale limbii – totul fiind subiectiv: înţelesul neutru este o iluzie, fiecare desemnare fiind deja parte a unei argumentaţii.

În majoritatea interpretărilor ca cele de mai sus, ideologiile sunt învestite cu mijloace care le permit să se insinueze în conştiinţa indivizilor cu relativă facilitate. Suntem

BDD-A26629 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)

interesaţi să investigăm ce caracteristici structurale ale discursului ideologic garantează succesul acestui proces, trăsături pe care le vom căuta la nivelul funcţiilor limbajului.

Importantă pentru înţelegerea fenomenului care ne interesează este activitatea lingvistului Olivier Reboul. În „Langage et idéologie" [Reboul, 1980], el ne oferă o analiză din perspectiva funcţiilor limbajului a codului pe baza căruia ideologia funcţionează la nivelul discursului. Reboul izolează, pentru început, cinci trăsături ale ideologiei:

> 1. „Ideologia este o gândire partizană, aparţinând unui grup limitat, este parţială în afirmaţii şi polemică în raport cu alţii. Fiind produsul unei comunităţi, ideologia intră inevitabil în conflict cu alte ideologii ca urmare a caracterului său partizan. Spre deosebire de ştiinţă care are ca obiectiv adevărul, o ideologie luptă pentru a învinge. Mobilizată continuu pentru asigurarea dominaţiei grupului său, ideologia se impune prin argumente şi probe, dar şi printr-o anumită constrângere, de la seducţie până la violenţă, trecând prin cenzură şi disimularea faptelor.
>
> 2. Ideologia este o gândire colectivă. Nu are un autor concret, diferenţiindu-se de opinie sau credinţă care pot fi individuale. Reboul consideră ideologia o gândire anonimă, un discurs fără autor. Chiar dacă cel care ţine discursul este un individ, destinatorul real al discursului ideologic este colectivitatea.
>
> 3. Ideologia este o gândire disimulatoare. Nu numai că trebuie să mascheze faptele care o contrazic sau argumentele întemeiate ale adversarilor ei, dar mai ales trebuie să oculteze propria ei natură de ideologie.
>
> 4. Ideologia este o gândire care se pretinde a fi raţională, prin aceasta deosebindu-se de mit, de dogme sau de credinţele religioase. Ea clamează această pretenţie de raţionalitate atunci când demontează de pe poziţii critice argumentele adversarilor. Când se foloseşte de argumentul autorităţii, ideologia consideră acea autoritate ca fiind raţională.
>
> 5. În fine, ideologia este o gândire în serviciul puterii, făcând legătura între idee şi dominaţie. În lumina studiilor lui Reboul, ceea ce deosebeşte ideologia de ştiinţă, de artă, ceea ce o face să fie altceva decât o simplă viziune asupra lumii, este faptul că se află întotdeauna în slujba unei puteri, având funcţia de a-i justifica exercitarea şi de a-i legitima existenţa. Această din urmă trăsătură a ideologiei, de a fi instrumentul unei puteri, i se pare esenţială autorului: „Ea le comandă pe toate celelalte şi evocă, mai mult sau mai puţin explicit, o gândire care pretinde să ne înveţe în timp ce ne îndoctrinează, care caută să ne convingă cu unicul scop de a ne înregimenta." [Reboul, 1980:18-22] (t.n.)

Reunind toate aceste caracteristici, se poate extrage o definiţie globală a ideologiei, în termenii lui Reboul: ideologia este o gândire partizană, colectivă, disimulatoare, pretins raţională, aflată în serviciul unei puteri.

Deşi ideologia poate lua diferite forme, concretizându-se în structura unei instituţii sau organizaţii, în acte şi în practici cotidiene sau în simboluri, „domeniul privilegiat" de acţiune al ideologiei este, din perspectiva lui Reboul, limbajul. Prin limbaj, ideologia asigură consolidarea şi perpetuarea puterii şi tot prin limbaj ideologia amână, disimulează, sau, după caz, legitimează violenţa la care puterea apelează uneori. Reboul îi reaminteşte pe B. H. Lévy, pentru care limbajul este forma însăşi a puterii, şi pe Roland Barthes, pentru care a comunica înseamnă a supune. Reboul defineşte discursul ca o realitate intermediară între limbă şi vorbire, un tip de vorbire comun unui mare număr de indivizi şi reglat de un subcod. Departe de a absolutiza puterea limbajului, trivializând legătura dintre discurs şi ideologie, autorul vorbeşte despre discursul ideologic ca despre un alt tip de discurs pe lângă cel juridic, administrativ, ştiinţific, a cărui funcţie esenţială este de „legitimare a existenţei puterii." [Reboul, 1980:40] (t.n.)

BDD-A26629 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)

Combinând metode de analiză inductive şi deductive, Olivier Reboul concepe un model de analiză a discursului ideologic în care funcţiile generale ale limbajului descrise de Roman Jakobson sunt filtrate de funcţia primordială a ideologiei de a susţine puterea. Acest model face legătura între comunicarea interindividuală şi cea socială şi politică, proiectând în spaţiul discursivităţii şi acţiunii politice funcţiile limbajului.

Speculând modelul lui Jakobson, Reboul construieşte demersul său analitic pornind de la două postulate: primul dintre ele afirmă că funcţia discursului ideologic este rezultatul unei „maniere specifice de a îndeplini cele şase funcţii. Se serveşte de ele pentru a justifica o putere." [Reboul, 1980:50] (t.n.) Al doilea postulat afirmă că „disimularea ideologică implică mascarea unei funcţii ideologice de către o alta. Ideologia nu comunică niciodată motivul adevărat al celor afirmate." [Reboul, 1980:52] (t.n.) Admiţând că funcţia aparentă a discursului ideologic nu corespunde cu cea reală, Reboul urmăreşte maniera în care fiecare din cele şase funcţii ale limbajului sunt camuflate de alte funcţii.

În cele ce urmează, ne limităm să exemplificăm câteva materializări ale funcţiei referenţiale a limbajului ideologic în spaţiul politic românesc.

Funcția referențială sau *denotativă* este cea care orientează mesajul spre realitate, fiind dominantă în comunicarea obiectivă. În exerciţiul său de legitimare a autorităţii, discursul ideologic antrenează şi o componentă referenţială. Pentru că puterea nu se poate baza exclusiv pe forţă, ea trebuie să se justifice. Discursul ideologic „constată, explică, respinge, se sprijină pe fapte istorice, date statistice" [Reboul, 1980:55] (t.n.), recrutându-şi argumentele din zona factualului. Aspirând la statutul de adevăr apodictic, discursul ideologic uzează de alibiul ştiinţei, al simţului comun, al istoriei, al naturii.

Procesele care caracterizează funcţia referenţială a discursului ideologic sunt A) crearea referentului şi B) alunecările de sens.

A) Conştiente de faptul că referentul nu oglindeşte pur şi simplu lumea naturală, ci este la rândul său o plăsmuire a lumii culturale, ideologiile exploatează relativitatea referinţei prin mecanismele a) „apelărilor obiectivante", b) ale „amalgamului", c) ale „presupoziţiei" şi d) ale „falsei cauzalităţi." [Reboul, 1980:57-65] (t.n.)

a) Prin apelare obiectivantă, Reboul înţelege procedeul prin care ideologiile creează referentul prin simpla numire, prin vechiul procedeu magico-religios care face să existe un lucru numindu-l. Când în zorii democraţiei românești se vorbea despre „terorişti", „elemente huliganice" ca despre ameninţări palpabile ale ordinii sociale, referentul făcea trimitere la o realitate fabuloasă şi evanescentă. În acest caz, funcţia metalingvistică masca utilizarea abuzivă a funcţiei referenţiale, făcând trecerea de la cuvinte la lucruri.

b) Un alt procedeu din clasa creării referentului este „amalgamul", care constă în utilizarea unui termen reductor pentru a asimila în mod abuziv realităţi diferite. Cuvinte ca „totalitar", „democraţie", pot acoperi realităţi complet distincte, în funcţie de ideologia celor care le utilizează în discurs:

> „USL duce ţara spre regimul *totalitar* de tip sovietic, justiţia e obiectivul lor principal."[1]

> „Regimul *totalitar* şi structurile represive (PARCHET, DNA, SRI, SIE, CCR, SPP, etc.) ale lui Băsescu, comisarii politici din anii `50?"[2]

[1] USL duce tara spre regimul totalitar, accesat la 10.10.2014, disponibil la http://mihael-duca.blogspot.ro/2012/07/usl-duce-tara-spre-regimul-totalitar-de.html.

BDD-A26629 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)

Amalgamul funcţionează ca o combinaţie a trei funcţii: metalingvistică, fatică şi referenţială: „Atribuirea aceluiaşi nume unor realităţi diferite (funcţia metalingvistică) duce la identificarea lor (funcţia referenţială), eliminând termenii care exprimă diferenţele, limitând astfel domeniul discursului (funcţia fatică).” [Reboul, 1980:60] (t.n.)

c) Discursul ideologic poate crea referentul prin „presupoziţie”, înţeleasă ca un element care nu este afirmat în enunţ, dar care trebuie admis pentru ca enunţul să dobândească sens. Discursul ideologic preferă actele de limbaj indirecte şi implicitul, presupoziţiile fiind cultivate în detrimentul aserţiunilor:

> „Am votat pentru un Bucureşti necorupt, pentru o nouă clasă politică.”[3]

Enunţul anterior conţine atât informaţii explicite, cât şi o serie de presupoziţii: există o clasă politică perimată, care şi-a dovedit corupţia, clasa politică a adversarilor, şi o „nouă clasă politică”, definită prin opoziţie, care merită să fie votată.

Reboul consideră că presupoziţia este mai eficientă decât exprimarea directă, pentru că receptorul are impresia că este liber. Presupoziţiile antrenate de discursul ideologic se constituie într-o putere juridică de natură fatică, determinându-i pe oameni să răspundă la întrebări implicite din proprie iniţiativă. Presupoziţia mai utilizează şi funcţia metalingvistică pentru a crea un referent sau un cadru de referinţă.

d) Discursul ideologic nu este responsabil doar de crearea referenţilor, ci şi de crearea de cauze, de legături explicative între evenimente. Funcţia ideologiei este de a explica răul (crize, şomaj, sărăcie, războaie), atribuind vina exclusiv adversarilor politici. Alocarea responsabilităţii se produce prin mecanismul „falsei cauzalităţi”, care îşi găseşte frecvent concretizarea în termenul foarte cuprinzător „ei”:

> „Au avut puterea să taie salariile... acum tu ai puterea să le iei puterea. Votează! Au avut puterea să ne batjocorească bătrânii...acum tu ai puterea să le iei puterea. Votează!”[4]

O formă de marcare gramaticală a relaţiilor de putere şi de creare a referentului este folosirea pronumelui personal *noi* cu sens excluziv în opoziţie cu pronumele personal *noi* cu sens incluziv [Fairclough, 1989:128]. Principiile de excluziune şi incluziune presupuse de auto-referinţa pronominală reflectă strategiile partizane ale puterii în procesul politic. Cu primul sens, pronumele *noi* include vorbitorul şi grupul din care acesta face parte, excluzând în schimb receptorii, cu cel de-al doilea sens pronumele *noi* antrenează şi receptorul în cercul referinţei sale:

> „*Noi* reevaluăm conţinutul şi sensul transformărilor structurale aflate în curs, din perspectiva acestor schimbări de lungă durata. Aceasta este şansa *noastră*, pe care *nu avem voie să* o *pierdem*!”[5]

---

[2] Regimul totalitar şi structurile represive ale lui Traian Basescu, accesat la 10.10.2014, disponibil la https://octavpelin.wordpress.com/2013/07/04/regimul-totalitar-si-structurile-represive-ale-lui-traian-basescucomisarii-politici-din-ani-50/.

[3] Pagina de Facebook Nicuşor Dan, accesată la 10.06.2016, disponibil la https://ro-ro.facebook.com/nicusordan.pentrubucuresti/.

[4] Mesaje de campanie in bucuresti, accesat la 16.06.2015, disponibil la http://www.paginademedia.ro/2012/07/foto-galerie-mesajele-de-campanie-in-bucuresti-afisele-impotriva-suspendarii-aproape-invizibile.

BDD-A26629 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)

În exemplul de mai sus, pronumele noi își schimbă referința de la prima propoziție la fraza care îi urmează. Dacă primul sens este unul instituțional, *noi* substituind instanța politică, partidul care analizează tendințele și își asumă responsabilitatea unei decizii (*noi, partidul, reevaluăm*), al doilea sens al pronumelui este unul colectiv. Cu acest de-al doilea sens, inserat în desinențele verbale, pronumele „noi" desemnează un „subiect colectiv compact" (*noi toți, cetățenii, poporul, nu avem voie să o pierdem*), „o persoană amplificată și difuză." [Maingueneau, 2007:151] Și exemplul de mai jos este ilustrativ pentru înglobarea instanței civile în categoria deicticului *noi*:

> „*Ne aflăm*, astăzi, în fața unei alegeri fundamentale: fie *menținem* statul asistențial și clientelar, fie *reconstruim* statul din temelii, pe principiile statului liberal."[6]

Dacă în conversația cotidiană forma incluzivă a pronumelui *noi* este o marcă a solidarității, în discursul politic, acolo unde o doză mare de ambiguitate stăruie în jurul identității agenților acțiunii, această utilizare poate fi o formă de disimulare a autorității prin atragerea receptorului în aria de acțiune a verbului.

> „Este necesar *să reconsiderăm* valoarea muncii în dezvoltarea societății, *să luptăm* cu abnegație pentru a surmonta dificultățile crizei economice și sociale. Împotriva sărăciei nu se luptă cu vorbe și discursuri politicianiste, ci cu măsuri practice, cu eforturi și muncă inteligentă. *Vom trăi* mai bine numai pe măsură ce *ne vom organiza* și *vom munci* mai bine."[7]

În paragraful de mai sus ocurențele lui *noi* sunt ambigue semantic pentru că referenții lor flotează între sensurile de *noi, toți cetățenii* și *noi, puterea*. Caracterul prescriptiv al verbelor combinat cu dilatarea sensului particulei deictice la nivel colectiv, acolo unde vocea care enunță pretinde că vorbește în numele grupului, sunt forme de manifestare ale puterii la nivel enunțiativ.

Cu sens excluziv, *noi* din discursul ideologic nu apare în funcția de element deictic: „el este aici pentru a se opune, implicit sau explicit pronumelui «ei», care stigmatizează forțele reacțiunii; este simetric cu aceasta din urmă. Reprezintă o a treia persoană axiologizată." [Thom, 1993:43].

> „*Pentru noi* este vital ca democrația să fie nu numai un principiu de organizare politică, ci și un factor care să opereze în structurarea societarii civile, a vieții economice și a identității comunitare. Dacă democrația ar fi restrânsă la sfera politică, la momentul electoral și la dreptul de exprimare și asociere liberă a oamenilor, ar însemna ca în sfera vieții economice și sociale să acționeze exclusiv mecanismele concurențiale și dictatura banului."[8]

În exemplul precedent *noi* trimite la Partidul Social Democrat care își expune filosofia sa politică, economică și socială prin contrast cu viziunea *lor*. Discursul este

---

[5] Programul Partidului Social Democrat, accesat la 11.10.2013, disponibil la https://www.google.ro/?gws_rd=cr,ssl&ei=oCVuVOeOD5TjaszwgdgP#q=PARTIDUL+SOCIAL+DEMOCRAT+program+politic.

[6] Programul Partidului Național Liberal, accesat la 11.10.2013, disponibil la http://www.pnl.ro/pagina/statul-liberal-a-doua-modernizare-a-romaniei.

[7] Programul Partidului Social Democrat, *site cit.*

[8] *Idem.*

BDD-A26629 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)

construit pe o retorică binară care opune valorile pozitive ale social democraţiei: democratizarea sferei politice, economice şi sociale, valorilor negative ale liberalismului: viaţa socială şi economică dominată de mecanismele competiţionale şi de dictatura banului.

Discursul ideologic acţionează şi invers, în sensul eludării legăturilor de cauzalitate. Pentru Critica Lingvistică, structura agent-acţiune, care face distincţia între cei care efectuează acţiuni şi cei care suferă acţiunile, este importantă pentru că ea trădează o funcţie ideologică în discursul puterii: „Alegerea unei anumite structuri tranzitive în propoziţii va conduce la conturarea unei anumite viziuni asupra lumii şi la diferite prezentări ale acesteia. (…) efectele tranzitive sunt parte a constituirii lingvistice a realităţii, ele contribuind la formarea de relaţii şi de diferenţe de putere." [Fowler, Kress, 1979:199] (t. n) În interiorul gramaticii tranzitivităţii, putem distinge două modele sintagmatice de clasificare a legăturii dintre obiecte şi evenimente: „modelul acţional tranzitiv" şi „modelul acţional intranzitiv." Substituirea celor două modele afectează interpretarea cauzală a evenimentelor, putând redistribui sau masca rolul actorilor sociali în relaţie cu puterea: „Dacă tranzitivele arată clar relaţia cauzală între două entităţi nominale, intranzitivele sunt nedeterminate, făcând ca acţiunile să pară extraordinare, misterioase." [Fowler, Kress, 1979:120] (t.n.)

Constatăm, de asemenea, o preferinţă a discursului ideologic pentru construcţiile pasive şi impersonale, care eludează agentul acţiunii:

> „Statul *nu* mai *trebuie privit* ca un obiectiv în sine, costisitor şi greoi, expansiunea sa *trebuie stăvilită* şi orice formă de agresiune împotriva societăţii civile, împotriva propriilor cetăţeni *trebuie eliminată*."
>
> „Temele tranziţiei *au fost*, în mod prioritar, *dezbătute* sub aspectele lor economice şi politice. *S-a trecut*, însă, *cu vederea* faptul că tranziţia este, de fapt, un proces profund cultural." [9]

> „Deşi *s-au făcut progrese*, iar societatea românească nu mai este aceeaşi ca în 1989, trecerea la un nou model de societate si civilizaţie nu este lipsită de obstacole."
>
> *„…s-a acordat o atenţie* deosebită stadiului în care se află reformele din domeniul justiţiei."[10]

Instrumentul pasivizării permite controlarea priorităţilor tematice ale discursului. Pentru că poziţia subiectului gramatical poartă informaţia responsabilităţii acţiunii, stilul pasiv şi impersonal permite ca un non agent să fie aşezat în poziţia de subiect, funcţionând ca temă esenţială a propoziţiei, şi ca agentul real să se scufunde în anonimat.

B) Prin mecanismul „alunecărilor de sens", discursul ideologic poate acorda unui referent real o altă semnificaţie decât cea consacrată: „Burghezia secolului al XIX-lea a creat un vocabular propriu pentru justificarea represiunii: greviştii erau simpli «indivizi», spărgătorii de grevă erau «lucrători paşnici», iar servilismul judecătorilor apărea ca «vigilenţă părintească»." [Reboul, 1980:69] (t.n.) În mod asemănător, ideologia comunistă desemna alteritatea compusă din oponenţi şi dizidenţi prin sintagma „duşmani de clasă" şi pe colaboratorii regimului prin termenii „oameni ai muncii". Închisoarea politică era privită ca o instituţie onorabilă de „reeducare" sau de „privare solitară" a elementelor

[9] Programul Partidului Naţional Liberal, *site cit.*
[10] Programul Partidului Social Democrat, *site cit.*

BDD-A26629 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)

antirevoluționare, iar „democrația populară" putea coexista, în mod, paradoxal, cu „dictatura proletariatului".

Vocabularul reflectă prioritățile unei comunități lingvistice. Cuvinte abstracte sau cu o plurivocitate semantică majoră ca „libertate" sunt fixate referențial în context prin ocurențe cu încărcătură ideologică. Pentru doctrina liberală libertatea de exprimare, de întrunire, de circulație sunt subordonate semantic libertății de a deține. Punând semnul egalității între libertatea de a deține și reușita socială, liberalismul exonerează societatea de responsabilitatea nereușitei personale, învățându-ne că cea mai mare libertate a persoanei e aceea de a acumula capital. Libertatea individuală este înțeleasă de liberali ca libertate antreprenorială sau contractuală, libertate a inițiativei private, a pieței de capital, a fixării prețurilor, a pieței muncii, a circulației mărfurilor, iar de socialiști ca libertate de opinie, de conștiință, de expresie.

> „Deși începută acum două decenii, ofensiva pentru proprietate si libertate economică nu s-a încheiat."[11]

> „PSD susține libertatea de conștiință și de manifestare religioasă."[12]

Căile prin care se realizează alunecările de sens sunt a) dihotomiile și b) litota.

a) Dihotomiile funcționează prin plasarea în opoziție a doi termeni, valorizând un pol pentru a-l descalifica pe celălalt: „lumea liberă vs. țările totalitare", „liberalism avansat vs. socialism populist", „forțe reformatoare vs. forțe retrograde."

Stânga și dreapta vin fiecare cu propria viziune de organizare a statului. Determinantele adjectivale „social" și „liberal" atașate grupurilor nominale funcționează ca mărci lingvistice exclusiviste ale afilierii ideologice. Caracterul polemic al discursului politic face ca cele două proiecte de organizare a statului să se definească adversativ. Sensul acestei definiri prin contrast este valorizarea propriei identități ideologice și descalificarea viziunii adverse prin utilizarea calificativelor depreciative, conform unei logici maniheice simplificatoare. Termenii comparației apar astfel ca ireconciliabili:

> „Ne aflăm, astăzi, în fața unei alegeri fundamentale: fie menținem statul asistențial și clientelar, fie reconstruim statul din temelii, pe principiile statului liberal."[13]

Ecartul semantic dintre sinonimele parțiale „muncitori" - „angajați" „clasă salarială" – „forță de muncă" este subtil, marcând un angajament ideologic diferit. Este firesc, conform ideologiei de stânga, ca muncitorii să posede o conștiință de clasă a celor care primesc un salariu, după cum e normal, în optica de dreapta ca individul să-și închirieze forța de muncă în scopuri productive.

Termenii *rrom* și *țigan* au aproximativ același referent, dar două sensuri opuse, unul pozitiv, celălalt negativ. Primul implică recunoașterea modului în care identitatea etniei este autodefinită avantajos de membrii ei, al doilea termen este maniera prin care exogrupul desemnează, descalificant, minoritatea. Respingerea unuia dintre termeni este echivalentă cu ștergerea unui întreg sector de referință, căruia îi neagă dreptul de a exista.

---

[11] Programul Partidului Național Liberal, *site cit.*

[12] Programul Partidului Social Democrat, *site cit.*

[13] Programul Partidului Național Liberal, *site cit.*

BDD-A26629 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)

b) O altă manieră de resemantizare a referentului este prin intermediul litotei. Litota exorcizează elementul care pune la îndoială legitimitatea puterii, fiind o formă de violenţă simbolică ce constă în a spune că inamicul nu există. Neoferind informaţiile cele mai exacte, discursul ideologic încalcă principiul retoric enunţat de O. Ducrot sub numele de „lege a exhaustivităţii. Litota acţionează prin descalificarea sau minimizarea inamicului: „o clică", „o camarilă", „o mână de agitatori":

> „Băsescu vrea să menţină *o camarilă* cleptomană la butoane."[14]

> „*Gaşca* infracţională organizată, secţiunea Senat din Parlamentul României, are tentative kim-ir-sen-iste cu privire la libertatea de expresie."[15]

Dacă discursul ideologic rezervă litota descalificantă descrierii adversarilor, atunci când desemnează puterea o face prin apelul la hiperbola valorizantă: „masele", „voinţa poporului":

> „Revizuirea Constituţiei nu s-a încheiat şi mai există şansa ca Parlamentul să revină la respectarea *voinţei poporului*, există şi posibilitatea ca Curtea Constituţională să respingă o lege de revizuire care nu ţine cont de *voinţa poporului*."[16]

Analiza realizată de Olivier Reboul asupra relaţiei dintre ideologie, discurs şi puterea politică prin prisma funcţiilor limbajului oferă un model cu un spectru larg de aplicabilitate în cazul discursurilor puterii. Urmărind modul în care cele şase funcţii ale limbajului sunt disimulate de alte funcţii, putem ajunge la concluzia că o ideologie este legată structural de termenii şi mecanismele care o exprimă, că gândirea ideologică este inseparabilă de limbajul ideologic. Dacă acceptăm ipoteza că limbajul influenţează gândirea, un limbaj clişeizat şi instrumental are ca rezultat o gândire conformistă, care nu mai găseşte resursele conceptuale şi lingvistice să exprime vreo formă de opoziţie.

BIBLIOGRAFIE

Ducrot, Oswald, Anscombre, Jean-Claude, 1983. *L'argumentation dans la langue*, Mardaga.

Fowler, Roger, Kress, Gunther, 1979. „Critical Linguistics", în Roger Fowler et al., *Language and Control,* Routledge & K. Paul

Laclau, Ernesto, 1991. „The impossibility of society", în *Ideology and power in the age of Lenin in ruins*, Canadian journal of political and social theory, volumul 15, numerele 1, 2 & 3.

Maingueneau, Dominique, 2007. *Analiza textelor de comunicare*, Institutul European, Iaşi.

Reboul, Olivier, 1980. *Langage et idéologie*, Presses Universitaires de France, Paris.

Thom, Françoise, 1993. *Limba de lemn*, Humanitas, Bucureşti.

Žižek, Slavoj, 1994. „The Spectre of Ideology", în Slavoj Žižek, *Mapping Ideology*, Verso, London and New York.

[14] Orban: Băsescu vrea să menţină o camarilă cleptomană la butoane, accesat la 16.06.2015, disponibil la http://www.ziare.com/basescu/presedinte/orban-basescu-vrea-sa-mentina-o-camarila-cleptomana-la-butoane-931751.

[15] Parlamentul, grup infracţional, consultat la 10.01.2016, disponibil la https://www.google.ro/?ion=1&espv=2#q=parlamentul+grup+infractional&start=10.

[16] Declaraţie preşedinte, accesat la 16.16.2015, disponibil la http://www.mediafax.ro/politic/basescu-am-declansat-procedura-pentru-un-nou-referendum-pentru-unicameral-si-300-de-parlamentari-declaratiile-presedintelui-10956481.

BDD-A26629 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)

Corpus:

Declarație președinte, accesat la 16.16.2015, disponibil la http://www.mediafax.ro/politic/basescu-am-declansat-procedura-pentru-un-nou-referendum-pentru-unicameral-si-300-de-parlamentari-declaratiile-presedintelui-10956481.

Mesaje de campanie în Bucuresti, accesat la 16.06.2015, disponibil la http://www.paginademedia.ro/2012/07/foto-galerie-mesajele-de-campanie-in-bucuresti-afisele-impotriva-suspendarii-aproape-invizibile.

Orban: Băsescu vrea să mențină o camarilă cleptomană la butoane, accesat la 16.06.2015, disponibil la http://www.ziare.com/basescu/presedinte/orban-basescu-vrea-sa-mentina-o-camarila-cleptomana-la-butoane-931751.

Pagina de Facebook Nicușor Dan, accesată la 10.06.2016, disponibil la https://ro-ro.facebook.com/nicusordan.pentrubucuresti/.

Parlamentul, grup infracțional, consultat la 10.01.2016, disponibil la https://www.google.ro/?ion=1&espv=2#q=parlamentul+grup+infractional&start=10.

Programul Partidului Social Democrat, accesat la 11.10.2013, disponibil la https://www.google.ro/?gws_rd=cr,ssl&ei=oCVuVOeOD5TjaszwgdgP#q=PARTIDUL+SOCIAL+DEMOCRAT+program+politic.

Programul Partidului Național Liberal, accesat la 11.10.2013, disponibil la http://www.pnl.ro/pagina/statul-liberal-a-doua-modernizare-a-romaniei.

Regimul totalitar și structurile represive ale lui Traian Băsescu, accesat la 10.10.2014, disponibil la https://octavpelin.wordpress.com/2013/07/04/regimul-totalitar-si-structurile-represive-ale-lui-traian-basescucomisarii-politici-din-ani-50/.

USL duce țara spre regimul totalitar, accesat la 10.10.2014, disponibil la http://mihael-duca.blogspot.ro/2012/07/usl-duce-tara-spre-regimul-totalitar-de.html.

BDD-A26629 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:07:14 UTC)